

Reformaatio 500 vuotta – miksi vietämme merkkivuotta

Tulevana syksynä Suomessa käynnistyy reformaation merkkivuoden vietto. Juhlat huipentuvat vasta ensi syksynä, kun 31.10.2017 tulee täyteen 500 vuotta Martti Lutherin aneteesien julkaisemisesta. Tapahtuma käynnisti reformaatioksi tai uskonpuhdistukseksi kutsutun prosessin, joka synnytti protestanttiset kirkkokunnat ja hajotti yhtenäisen läntisen kristikunnan.

Merkkivuotta vietetään ekumeenisesti ja paikallisesti. Tavoitteena ei ole vain muistella menneisyyden tapahtumia, vaan pohtia, mitä annettavaa reformaatiolla voisi olla meille suomalaisille nyt ja tulevaisuudessa.

Aneteesit räjäyttävät läntisen kristikunnan

Lutherin teesien taustalla oli myöhäiskeskiajalla kehittynyt käytäntö, että ripissä vaaditut hyvitysteot saattoi korvata aneella, jonka sai rahallista korvausta vastaan. Aneiden ajateltiin myös lyhentävän ihmisen aikaa kiirastulessa. Lutherin aikaan erityisesti anesaarnaaja Johann Tetzelin toiminta meni monien mielestä liian pitkälle. Tetzelin väitettiin opettavan: ”Kun raha kirstuun kilahtaa, niin sielu taivaaseen vilahtaa.” Anesaarjien perusteella monet kuvittelivat hankkivansa rahalla taivaapaikan itselleen.

Tällaista opetusta vastaan Luther kirjoitti teesinsä. Teeseissä ei esitetä radikaalia teologista uudistusta tai edes aneiden kieltämistä, vaan keskustelun järjestämistä aneiden keruuseen liittyvistä epäkohdista. Kuitenkin Lutherin teesit koettiin vaarallisiksi. Tämä selittyy osittain sillä, että aneet olivat merkittävä tulonlähde sekä ylivelkaantuneelle Mainzin arkkipiispa Albrechtille että paaville, joka tarvitsi varoja Pietarin kirkon rakentamiseen.

Samaan aikaan koko Eurooppa, erityisesti Saksa, oli äärimmäisen jännittyneessä tilanteessa. Jännityksen aiheita oli useita: taloudellinen kehitys ja varsinkin maaseudun talonpoikien kurjistunut asema, erilaiset poliittiset valtakysymykset, jotka liittyivät ruhtinaiden itsenäistymispyrkimyksiin ja odotettuun keisarin vaaliin, kirkon sisäiset reformipyrkimykset, jotka liittyivät papiston koulutukseen, moraaliin, taloudellisiin eroihin jne. Myös uudet aatteet kuten renessanssin humanismi ja teologiset virtaukset sekä herätysliikkeet vaikuttivat yhteiskunnalliseen kehitykseen. Kirjapainotaito mahdollisti uusien ajatusten nopean leviämisen.

Kun Luther puhui teeseissään aneiden myymiseen liittyvistä epäkohdista, eli rahasta, hän tuli kuvainnollisesti sytyttäneeksi tulitikun ruutikellarissa. Kun prosessi oli käynnistynyt, sitä ei enää voinut pysäyttää.

Armoa

Aneteesien ohella Luther tuo länsimaiseen kristilliseen teologiaan ja kulttuuriin jotain uutta. Oma-peräisimmät ja vaikuttavimmat ajatukset voidaan tiivistää neljään teemaan. Niistä ensimmäinen ja mielestäni tärkein liittyy Lutherin ajatukseen: ”ihminen pelastuu yksin uskosta ja yksin armosta ja yksin Kristuksen tähden”. Yksi kristikunnan perustavia kysymyksiä on aina ollut kysymys ihmisen ja Jumalan rooleista pelastumisessa. Voiko ihminen tehdä jotain pelastuksensa hyväksi vai perustuu-ko pelastuminen kokonaan Jumalan toimintaan ja hänen armoonsa?

Kysymys kiteytyi 400-luvulla kirkkoisä Augustinuksen ja Pelagiuksen välisessä kiistassa, jonka Augustinus voitti. Augustinuksen mukaan lankeemuksen jälkeen ihminen on perisynnin vallassa eikä hän kykene pelastamaan itse itseään. Tarvitaan siis Jumalan armo, joka muuttaa ja uudistaa ihmisen ja tekee pelastumisen mahdolliseksi.

Läntiseen kristikuntaan jäi kuitenkin kytemään ns. semipelagiolainen ajattelu, jossa ajateltiin: ”Ei kaikki voi olla kokonaan Jumalan varassa. Täytyyhän ihmisen tehdä jotain, sillä muutoin Jumala olisi syyllinen siihen, että jotkut joutuvat kadotukseen.” Teemasta keskusteltiin läpi keskiajan. Aina silloin tällöin nousi esille teologeja tai teologisia suuntauksia, jotka näkivät aikansa kristillisessä opetuksessa semipelagiolaisia piirteitä ja halusivat korjata teologiaa Augustinuksen opetuksen mukaiseksi. Luther liittyy tähän virtaukseen. Hän korostaa armon ensisijaisuutta ja torjuu näkemykset, joissa pelastuminen olisi jollain tavalla riippuvainen ihmisen ominaisuuksista, teoista tai viisaudesta.

Lähimmäisenrakkautta

Armo-opin rinnalla toinen merkittävä teologinen teema Lutherin ajattelussa liittyy hänen näkemykseensä lähimmäisenrakkaudesta. Luther korostaa ns. kultaista sääntöä (Matt. 7:12), jonka mukaan: *kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat.*

Toisin sanoen etiikan kantava periaate on, että ihminen asettuu lähimmäisen tilanteeseen ja miettii, mitä toivoisi itselleen tehtävän, jos joutuisi samanlaiseen tilanteeseen.

Sanoma kaikille

Kolmanneksi Luther piti arvokkaana, että kristinuskon sanoma tuodaan kaikkien ulottuville. Tämä ihanne selittää hänen pyrkimystään kääntää Raamattu kansankielelle. Tärkeää oli opettaa kansaa lukemaan ja myös tuntemaan kristillisen uskon sanomaa. Tätä tukivat kansankielellä toimitettu messu ja saarnat sekä katekismukset, jotka hän kirjoitti kansanopetuksen tueksi.

Neljäs oivallus liittyy jumalanpalvelukseen. Lutherille jumalanpalvelus ei ole vain pappien toimitama latinankielinen näytelmä, jota seurakunta seuraa sivustakatsojana. Kansankielisyyden myötä kansa saattoi entistä paremmin ymmärtää sen, mitä kirkossa tapahtui. Kansa ei jäänyt ainoastaan katsojaksi, vaan se saattoi aktiivisesti osallistua jumalanpalvelukseen virsilaulun muodossa.

Myös sakramentteihin Luther suhtautuu uudella tavalla. Hän korostaa sakramentin olevan Jumalan hyvä teko ihmiselle, ei ihmisen teko Jumalalle. Luther myös uskoo, että kirkon rukoillessa sakramentti voi muuttaa jopa jumalattoman aikuisen mielen. Seurakunnan osallisuuden periaatteen vuoksi Luther pitää tärkeänä, että ehtoollisella seurakunnalle jaetaan leivän ohella myös viini.

Lutherin teologiasta voisi tehdä myös muita nostoja. Tällaisia voisivat olla hänen yhteiskuntanäkemyksensä, jossa Luther korostaa yhteisvastuun periaatetta ja pitää ruhtinasta yhteiskunnan, koko yhteisön palvelijana. Toinen tärkeä teema voisi olla ns. ristin teologia, jossa korostetaan Jumalan tapaa ilmoittaa itsestään ristin ja kärsimyksen kautta.

Kirjoittaja dos. TT Kari Kopperi työskentelee Kirkon koulutuskeskuksen johtajana
Lisää esimerkiksi teoksessa Kari Kopperi, *Ristin rakkaus*, Kirjapaja 2015